

LANDSCHAPPELIJKE VERKENNING

WATERBERGING SPIJK - ONTGRONDINGSVERGUNNING WINDPARK OOSTPOLDER

Google streetview lucht door Arjen en Alie juli 2020

7 OKTOBER 2021

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	4
1.1	Beschrijving initiatief	4
1.2	Ligging en begrenzing plangebied	4
2.	GEMEENTELIJKE BELEID	6
3.	PROVINCIAAL BELEID	6
4.	ANALYSE	8
4.1	Historie Beschermd dorpsgezicht Spijk	8
4.2	Landschappelijke kwaliteiten dijkenlandschap én wierdenlandschap	8
5.	GEBIEDSBESCHRIJVING	10
6.	LANDSCHAPPELIJKE AFWEGING	12
6.1	Conclusie en aanbeveling	12
6.2	Meerwaarde voor de omgeving	12
	COLOFON	14

Afbeelding 1. In rood de beoogde locatie voor de aanleg van totaal circa 14.000 m³ waterberging in het buitengebied nabij de woonkern Spijk (bron: Open Topo).

1. INLEIDING

1.1 BESCHRIJVING INITIATIEF

Ten behoeve van het windpark Oostpolder is op basis van de watervergunning compensatie van de aanleg van verhard oppervlak noodzakelijk. Deze compensatie betreft ca. 7.700 m² wateroppervlak, hiervoor is een locatie gevonden in het buitengebied bij Spijk (kavel 460), gelegen aan de noordzijde van het riviertje Spijkersterriet (afbeelding 1 en 2). De totale omvang van de ontgraving bedraagt naar verwachting ca. 14.000 m³.

Uit overleg met provincie is gebleken dat de provincie voor deze werkzaamheden een ontgrondingsvergunning vereist. Voor de aanvraag van een ontgrondingsvergunning is o.a. een landschappelijke verkenning vereist.

Dit document landschappelijke verkenning beschrijft het landschap vanuit diverse invalshoeken, zoals provinciaal beleid, historie van het gebied en gebiedsbeschrijving met foto's. Er wordt een analyse van de locatie geschetst en een advies geformuleerd hoe de beoogde waterberging op de meest passende wijze landschappelijk ingepast kan worden. Dit document kan ook als praatstuk dienen om de gesprekken te voeren met gemeente, provincie, waterschap en omwonenden, zodat de ontwikkeling van landschappelijke meerwaarde wordt voor de omgeving.

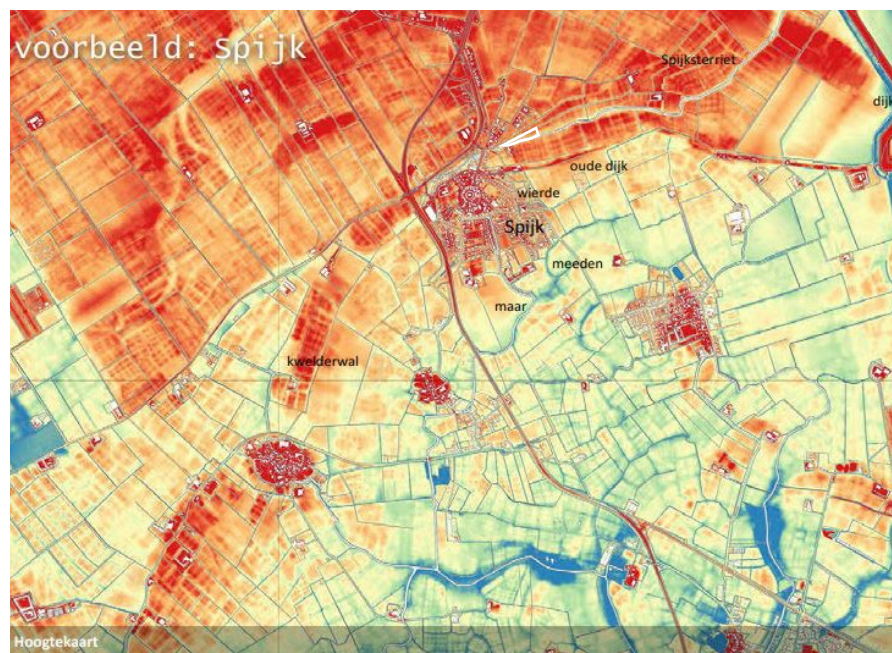
Afbeelding 2. Het plangebied ligt gelegen ten noorden van het riviertje Spijkersterriet

1.2 LIGGING EN BEGRENZING PLANGEBIED

Spijk is het laatste, meest oostelijk, dorp in de reeks wierdedorpen Loppersum, Eenum, Eenumerhoogte, Leermens en Godlinze gelegen op een langgerekte kwelderwal. Deze wal vormt de zuidelijke grens van de Fivelboezem (afbeelding 3).

Ten noorden van het dorp liggen de oude dijk en het Spijkersterriet die de natuurlijke afwatering naar zee vormt. Het dorp is ontstaan als een kunstmatige ophoging ter bescherming tegen overstromingen. Deze ophoging is nog steeds herkenbaar in het landschap, de wierde van Spijk is namelijk ongeveer drie meter hoger dan het maaiveld buiten de wierdeomtrek. De eerste bewoning van Spijk dateert mogelijk al uit de zesde eeuw voor Christus.

Het plangebied is aan de oostzijde van Spijk gelegen in het dijenlandschap op een binnendelta-vlakte van klei en zand (afbeelding 4). Het plangebied is gelegen op de hogere kwelderwal boven de oude dijk. Aan de zuidzijde wordt het gebied begrensd door het meanderende riviertje Spijkersterriet (Groote Tjariet). Aan de westzijde vormt het plangebied een punt, welke eindigt bij het scherpere bochtje in de Spijkersterriet. Aan de overzijde van het water is een groot agrarisch perceel met boerderij. Aan de noordzijde wordt het plangebied begrensd door de Tweehuizerweg. De begrenzing aan oostzijde is niet als fysieke begrenzing in het landschap aanwezig. Noch kadastraal vastgelegd.

Afbeelding 3. Het plangebied (witte punt) ligt op de rand van een hoger gelegen kwelderwal
(bron: tekst en hoogtekaart uit Dorpen in Groningen)

Afbeelding 4. Geomorfologiekaart van het plangebied (wit) (bron: Kwaliteitsgids Groningen)

2. GEMEENTELIJK BELEID

De omgevingsvergunning kan slechts worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de natuurlijke en landschappelijke waarden en de bodemkundige, cultuurhistorische en archeologische waarden.

Het buitengebied, waarin de locatie gelegen is, kan grotendeels worden beschouwd als het resultaat van ontwikkelingen op het gebied van de basisfuncties landbouw en natuur en in mindere mate op die van de toegevoegde functies (afbeelding 5).

Dit heeft zijn weerslag gevonden in het landschap zoals we dat nu aantreffen. Daarbinnen is sprake van belangrijke cultuurhistorische waarden. Het huidige landschap is voortdurend onderhevig aan de wisselwerking tussen de basisfuncties landbouw en natuur. In die hoedanigheid is de omgevingsfunctie - het landschap - nevens geschikt aan de functies in het buitengebied. Bij de ontwikkeling van de functies in het buitengebied geldt als overkoepelende beleidskeuze: behoud, herstel en/of ontwikkeling van de karakteristieke landschapstypen en waarborgen van de dynamiek en de verschillen daarbinnen.

Uitgangspunten aangaande de landschappelijke hoofdstructuur zijn verder: de cultuurhistorische waardevolle landschapselementen (zoals de wierden met hun contouren, de oude kleilanden als structuurlijnen in het landschap en de kerkenpaden) worden beschermd. Dat geldt tevens voor het in delen van het plangebied nog herkenbare verkavelingspatroon en de archeologisch waardevolle terreinen.

3. PROVINCIAAL BELEID

Op basis van de regels in de provinciale omgevingsverordening dient er in de ruimtelijke onderbouwing bij de omgevingsvergunning in ieder geval rekening te worden gehouden met de wierde Spijk en de karakteristieke waterloop Spijsterriet (afbeelding 6):

In de provinciale omgevingsverordening staat het volgende:

Artikel 2.53.1 Wierden

Een bestemmingsplan dat betrekking heeft op de op kaart 7 aangegeven wierden, stelt regels gericht op bescherming van het reliëf, voor zover de Erfgoedwet niet in bescherming voorziet.

In afwijking van het eerste lid, kunnen de regels voorzien in aanvulling van een wierde als die aanvulling dient om de landschappelijke en cultuurhistorische waarden te versterken.

Artikel 2.53.2 Zones rond wierden

Een bestemmingsplan dat betrekking heeft op de zones rond wierden en wierdedorpen aangegeven op afbeelding 7 bevat regels gericht op bescherming van de landschappelijke openheid.

De in het eerste lid bedoelde regels bevatten in elk geval een verbod op nieuwe houtteelt en op de aanleg van bos en boomgaarden.

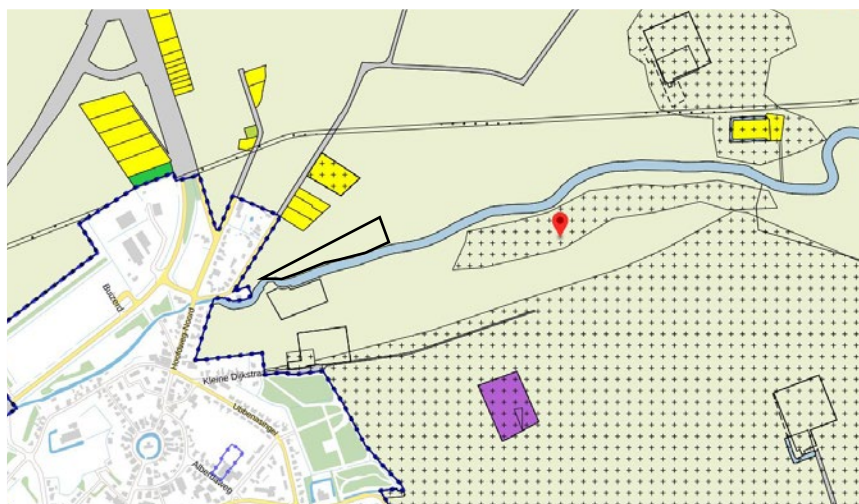
Artikel 2.58.1 Karakteristieke waterlopen

Een bestemmingsplan dat betrekking heeft op de op afbeelding 7 aangegeven karakteristieke waterlopen bevat regels gericht op bescherming van het beloop en het profiel van deze waterlopen.

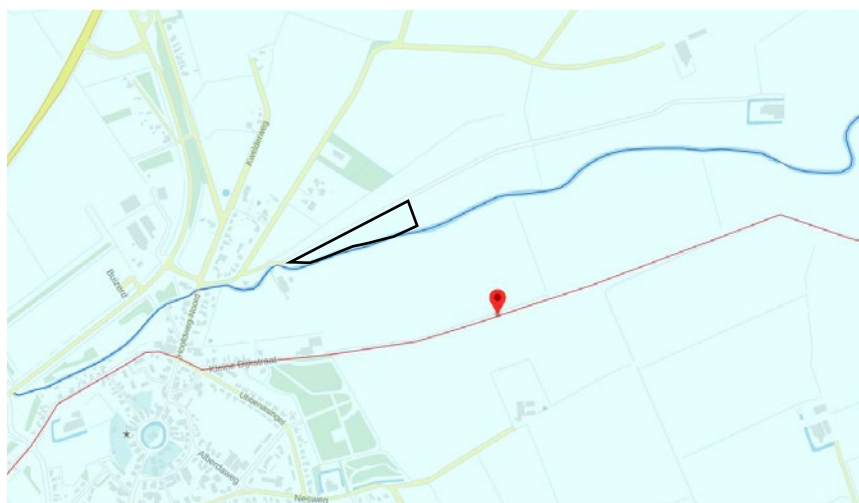
Artikel 2.58.2 Karakteristieke laagten

Een bestemmingsplan dat betrekking heeft op de op afbeelding 7 aangegeven karakteristieke laagten bevat regels gericht op bescherming van de laagten die vanuit de natuurlijke oorsprong met een waterloop samenhangen of hebben samengehangen.

De regels, bedoeld in het eerste lid, bevatten in elk geval een regeling voor het diepploegen, ophogen, egaliseren en afschuiven van de laagten.

Afbeelding 5. Bestemmingplan Buitengebied Zuidhorn (herziening)
bestemmingsplan onherroepelijk (vastgesteld 2019-03-27)

Afbeelding 6. Kaart landschap uit Geconsolideerde Omgevingsverordening februari 2019

4. ANALYSE

4.1 HISTORIE BESCHERME DORPSGEZICHT SPIJK

Spijk ligt op de meest noordelijke locatie van de oude kwelderrug die zich langs de zuidoostzijde van de ‘Fivelboezem’ uitstrekt. Het gaat hierbij om een van de oudst bewoonbare kwelderruggen. De vroegste bewoning van Spijk dateert mogelijk uit de 7de-6de eeuw voor Christus, terwijl de radiale verkaveling waarschijnlijk een continuïteit sedert de Romeinse Tijd kent. De ruimtelijke hoofdstructuur van de historische wierdenederzetting Spijk wordt bepaald door de radiale/ concentrische opbouw in verkaveling, oriëntatie en ontsluiting. Waterwegen zijn een belangrijke dragers. Bij de ontginning van het gebied rondom de wierden werd gebruik gemaakt van het natuurlijk patroon van waterlopen, de Spijkerriet en de Spijstermaar. Pas daarna werden wegen aangelegd, die een grillig patroon vormen. Afgravingen van de wierde hebben niet plaatsgevonden.

(bron: SPIJK gemeente Delfzijl BESCHERME STADS- EN DORPSGEZICHTEN 1988)

Doordat het plangebied opgespannen ligt tussen de karakteristieke waterloop Spijkerriet en de oude Tweehuizerweg is het karakter van het gebied vrijwel onveranderd gebleven. Op de historische kaarten 1900 en 1930 (afbeelding 7) is het langgerekte verkavelingspatroon gelijk aan de huidige situatie. De padenstructuur in het gebied is vrijwel onveranderd gebleven, evenals de boerderij Groot Turfkamp. Een luchtfoto uit 2009 laat verrassend zien dat het gebied niet altijd een open karakter heeft gehad, de percelen waren destijds met bomen beplant (afbeelding 9).

4.2 LANDSCHAPPELIJKE KWALITEITEN DIJKENLANDSCHAP ÉN WIERDENLANDSCHAP

Het plangebied ligt in het dijkenlandschap (afbeelding 8). Het wierdenlandschap wordt ook ervaren aan de zuidzijde. Daarom zijn de kernkwaliteiten van beide landschapstypes relevant voor het plangebied.

	Hoofdstructuur	Essentiële elementen en kenmerken*	Ondersteunende elementen en kenmerken
Dijkenlandschap	parallele dijken en boerderijreeksen langs slaperdijken	grootschalige openheid, dijken, monumentale boerderij(erv)en	opstrekende verkaveling, kolken, zijlen en coupures, eendenkooien
Wierdenlandschap	wierden(dorpen) langs natuurlijke waterlopen in de kerngebieden en wierde(dorpe)n in reeksen samenvallend met oude kustlijnen	grootschalige openheid, wierden, wierdendorpen (en silhouetten), natuurlijke laagten (fossiele meanders), natuurlijke waterlopen (maren, kromme sloten), onregelmatige blokverkaveling, trekvaarten, monumentale boerderij(erv)en, borgen, kerken	klooster-, vesting- en borgterreinen, kerkerreinen, boerenrentenierswoningen

Wierden zijn kernkarakteristieken van de provincie Groningen. Deze waarden worden beschermd. Het gaat hierbij onder andere om:

- reliëf en archeologisch bodemarchief van wierden;
- het zicht op de wierden;

Water, verkaveling en het beloop van wegen zijn bepalend voor het karakter van het landschap van Groningen. De karakteristieke waterlopen, wegen en verkavelingspatronen worden beschermd.

De waterloop Spijkerriet is bovendien van betekenis voor de biodiversiteit in het gebied. Afbeelding 10 laat zien dat de bijen het gebied als verbinding gebruiken.

Rond 1900

Rond 1930

Rond 1980

Afbeelding 8. Het dijken- en wierdenlandschap (bron: Ruimtelijke verkenning RES opgave)

Afbeelding 9. Luchtfoto uit 2009 toont bospercelen langs de Spijksterriet (bron: topotijdreis)

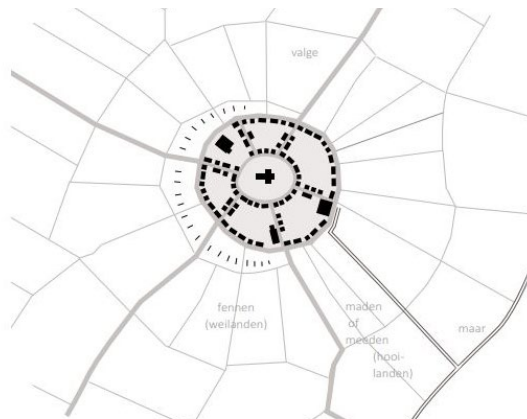
Afbeelding 10. Bijenbiodiversiteit langs de Spijksterriet (bron: Atlas van de Leefomgeving)

5. GEBIEDSBESCHRIJVING

De beoogde locatie voor de waterberging wordt aan zuidzijde begrensd door de meanderende Spijkersteriet (afbeelding 12). De grasbermen kunnen bewandeld worden richting Spijk (of vice versa). Het perceel volgt deze meandering in langgerekte vorm. Aan de oostzijde heeft Spijk een open landschappelijk karakter met een afwisselend open en besloten landschap. Dorp en landschap zijn verweven. De paden en wegen liggen in het verlengde van de kenmerkende radiale structuur van de wierde (afbeelding 11). Er zijn geen hoogteverschillen en vanaf de Tweehuizerweg is er een open doorkijk richting het gelaagde (afwisselende) landschap van Spijk (afbeelding 13). Richting het zuidoosten is het landschap grootschalig en open met groene borgen/boerderijen verspreid in het landschap (afbeelding 14).

De punt van het plangebied is nabij de dorpsrand van Spijk. Het landschap is hier kleinschaliger en diverser. Er is een wandelroute tussen de Kleine Dijkstraat naar de Tweehuizerweg met een bruggetje over het Spijkersteriet (afbeelding 15).

Vlakbij het plangebied is de boerderij Gr. Turfkamp gelegen (afbeelding 16). Deze boerderij kijkt uit over het Spijkersteriet richting Spijk (over plangebied heen). Andersom vormt vanuit Spijk het plangebied de voorgrond van het decor richting boerderij Gr. Turfkamp (afbeelding 17). Een regionale fietsroute aan de noordzijde heeft in de bocht van de Tweehuizerweg een rustplek met zicht over het landschap.

Afbeelding 11. De kenmerkende radiaalstructuur zorgt voor sterke verwevenheid dorp - landschap, alle wegen leiden naar Spijk (Schematische weergave uit Dorpen in Groningen)

Afbeelding 12. De Spijkersteriet met zicht richting Spijk

Afbeelding 13. Gelaagd landschap nabij kern Spijk

Afbeelding 14. Grootschalig open landschap

Afbeelding 16. Zicht op de boerderij Groot Turfkamp vanaf zuidoever

Afbeelding 15. Kleinschalig landschap met klompenpad langs dorpsrand Spijk

Afbeelding 17. Zicht op boerderij Groot Turfkamp vanaf noordoever

6. LANDSCHAPPELIJKE AFWEGING

6.1 CONCLUSIE EN AANBEVELING

De nabijheid van het wierdedorp Spijk is van cultuurhistorische waarde. Met de waterberging wordt het dorpsilhouet van wierdedorp Spijk niet aangetast en de ontwikkeling doet ook geen afbreuk aan de openheid van het landschap. Het kenmerkende verkavelingspatroon van de noordelijke zone boven de Spijkersterriet blijft onveranderd. De rechte begrenzing aan de oostzijde doet wel afbreuk aan de doorlopende schilvormige verkaveling zoals vanuit cultuurhistorie ontstaan. Wenselijk zou zijn om de waterberging aan te passen aan de langgerekte verkaveling langs de Spijkersterriet en de overgang in het landschap geleidelijk/zacht vorm te geven.

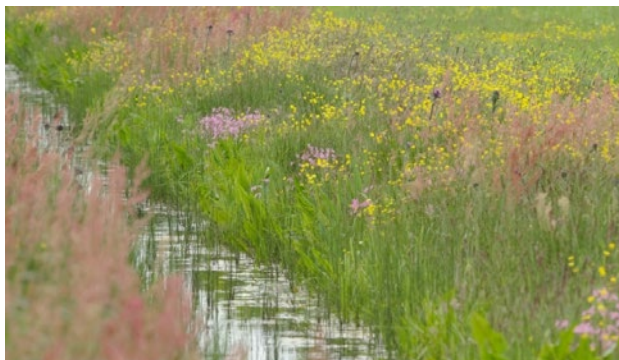
De meanderende loop van de Spijkersterriet is zeer bepalend voor de ruimtelijke kwaliteit (afbeelding 18). Een landschappelijke ingreep zoals de beoogde waterberging zou dit karakter moeten versterken. De positionering van de waterberging is nagenoeg tegen de Spijkersterriet. Het beloop en profiel van de waterloop veranderd niet. Wel veranderd de beleving van deze karakteristieke waterloop door het maken van een waterberging tegen de rivier aan gescheiden door een dijkje (afbeelding 19).

6.2 MEERWAARDE VOOR DE OMGEVING

Een opgave voor het ontwerp is de waterberging als nieuw element op een vanzelfsprekende manier in het landschap te leggen. Op een wijze dat het meanderende verloop en karakter van de Spijkersterriet versterkt wordt.

Middelen hiervoor zijn bijvoorbeeld spelen met de vormgeving van de plasdrasbermen en deze natuurgericht beheren. Ook kruidenrijke randen maken langs de zone van de Spijkersterriet versterkt het langgerekte karakter.

Bovenstaande maatregelen samen met het inzetten op gewenste doelsoorten (maken beplantingsplan) vergrootten niet alleen de beleefwaarde, maar ook de biodiversiteitswaarde van het gebied.

Koppelkans water-ecologie: plas-dras-oever met natuurgericht beheer

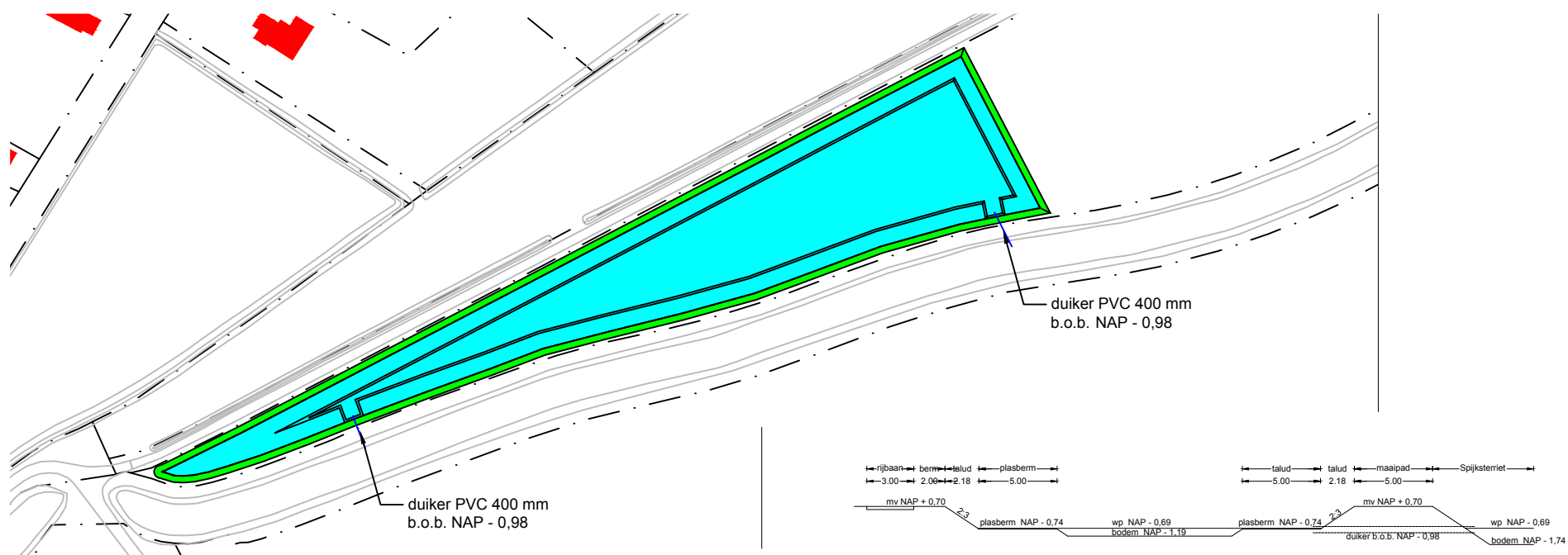
Inzetten op gewenste doelsoorten

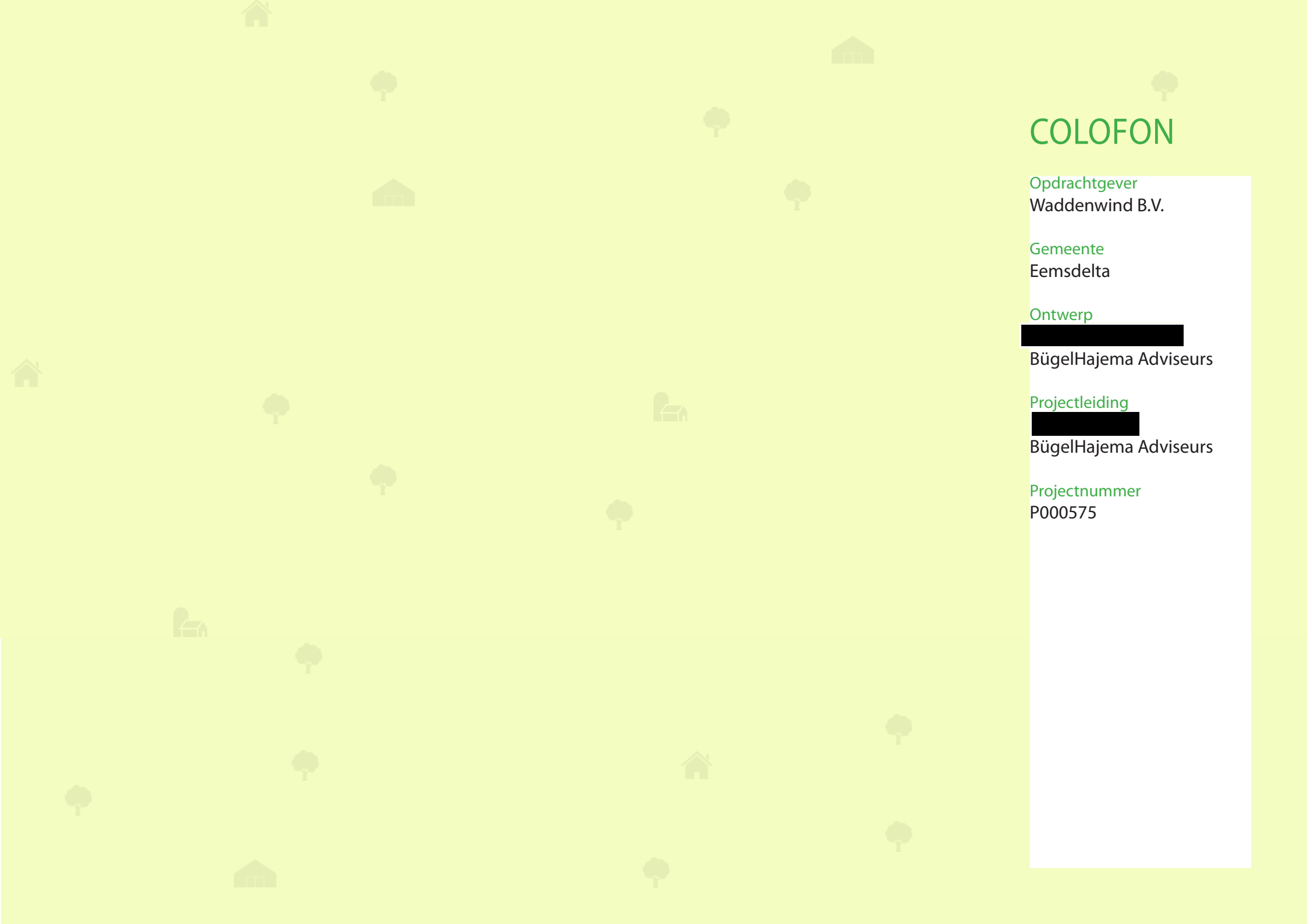
Kruidenrijke randen maken

Afbeelding 18. Zicht vanuit het dorp Spijk richting het oosten, de Spijkersteriet volgend

Afbeelding 19. Technisch ontwerp van de beoogde watercompensatie met profiel van de waterberging

COLOFON

Opdrachtgever
Waddenwind B.V.

Gemeente
Eemsdelta

Ontwerp
[REDACTED]
BügelHajema Adviseurs

Projectleiding
[REDACTED]
BügelHajema Adviseurs

Projectnummer
P000575